



Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosova
Qeveria - Vlada - Government

ZYRA E KRYEMINISTRIT / OFFICE OF THE PRIME MINISTER / URED PREMIJERA
AGJENSIA PËR BARAZI GJINORE / AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA / AGENCY FOR GENDER EQUALITY

**ZVANIČNA RAZVOJNA POMOĆ
RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI**

**STANJE PRIBLIŽAVANJA SA
PRIORITETIMA VLADE KOSOVA
(2015–2018)**



Republika e Kosovës
Republika Kosova - Republic of Kosova
Qeveria - Vlada - Government

ZYRA E KRYEMINISTRIT / OFFICE OF THE PRIME MINISTER / URED PREMIJERA
AGJENSIA PËR BARAZI GJINORE / AGENCIJA ZA RAVNOPRAVNOST POLOVA / AGENCY FOR GENDER EQUALITY

ZVANIČNA RAZVOJNA POMOĆ RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI

STANJE PRIBLIŽAVANJA SA PRIORITETIMA VLADE KOSOVA (2015–2018)

MART 2020

Ovaj rad je pripremljen kao podrška inicijativi Agencije za rodnu ravnopravnost i kao direktno sprovođenje Projekta „Institucionalno jačanje Kosovske agencije za ravnopravnost polova i rodni mehanizama“, uz finansiranje Vlada Švedske, Švedska agencija za međunarodnu saradnju (Sida) a implementaciju od strane Konzorcijum: Niras & CPM International. Odgovornost za sadržaj u potpunosti je na autora. Sida ne deli nužno stavove i tumačenja koja su iskazana.



NIRAS

CPMI
CORPORATE & PUBLIC MANAGEMENT INTERNATIONAL

Sadržaj

Spisak skraćenica.....	5
1. Izvršni pregled	7
2. Delokrug i metodologija	9
3. Konceptualni okvir za analizu: šta merimo?.....	11
3.1 Dimenzije usklađenosti SRP-a	11
3.2 Lokalni kontekst: Okvir politika Kosova	12
3.3 Lokalni kontekst: Institucionalni okvir	14
3.4 Donatori: SZP usredsređena na rodnu ravnopravnost	15
4. Procena približavanja: šta kažu statistike?	20
4.1. Približivanje sa prioritetnim oblastima	20
4.2 Druge dimenzije približavanja: šta se može zaključiti?	23
5. Dinamika približavanja: koji su ključni izazovi?.....	24
6. Preporuke.....	29

Spisak skraćenica

ADA	Austrijska agencija za razvoj
ARP	Agencija za ravnopravnost polova
PUP	Platforma za upravljanje pomoć
KRP	Komitet razvojne pomoći
ORP	Odeljenje razvojne pomoć
EBOR	Evropska banka za obnovu i razvoj
EU	Evropska unija
SRP	Službenik za ravnopravnost polova
GIZ	Nemačko Društvo za Međunarodnu Saradnju
OBP	Odgovorno budžetiranje za polove
IPA	Instrumenti Asistencije pred pristupanja
PKRP	Programi Kosova za ravnopravnost polova
ZRPJ	Zakon o ravnopravnosti polova
MEI	Ministarstvo za evropske integracije
MUP	Ministarstvo unutrašnjih poslova
MONT	Ministarstvo obrazovanja
NSR	Nacionalna strategija razvoja
NVO	Nevladine organizacije
NPSSSP	Nacionalni program za sprovođenje SSP-a
NSPTLJK	Nacionalna strategija protiv trgovine ljudima na Kosovu
NSZNP	Nacionalna strategije zaštite od nasilja u porodici
ZRP	Zvanična razvoja pomoć
OESR	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
SSNS	Sprečavanje seksualnog nasilja u sukobu
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SDC	Švajcarska agencija za razvoj i saradnju
SIDA	Švedska agencija za međunarodnu saradnju u razvoju
GKBP	Grupa za koordinaciju bezbednosti i polova
DSP	Dokument strateškog planiranja
KSP	Kancelarija za strateško planiranje
UNFPA	Populacijski Fond Ujedinjenih Nacija
UNICEF	Dečiji Fond Ujedinjenih Nacija
UNMIK	Privremena Administrativna Misija Ujedinjenih Nacija na Kosovu
USAID	Američka Agencija za Međunarodnu Pomoć
UNWOMEN	Entitet Ujedinjenih Nacija za Rodnu Ravnopravnost i Jačanje Žena

1. Izvršni pregled

Ovaj rad razmatra stepen ZRP na Kosovu koja cilja rodnu ravnopravnost usklađenu sa prioritetima vlade u periodu 2015-2018 i daje preporuke za dalja poboljšanja. Procena koristi kombinaciju primarnih kvantitativnih i kvalitativnih resursa – razmatranje kancelarijskih dokumenata, polustrukturirane intervjuje i pregled podataka Platforme za upravljanje pomoći (PUP) da bi se odgovorilo na ova pitanja. Od 2015-2018. godine, u PUP bazi podataka preispitano je ukupno 1870 opisa projekata radi identifikacije i kategorizacije projekata koji se odnos na polove.

Procena sledi jasnu strukturu i tok, počev od osnovnih pitanja do specifičnijih analiza. Prvo, rad opisuje konceptualni okvir za analizu i pokušava artikulirati šta tačno merimo kada koristimo izraz „približavanje“. U radu se zatim daju statistički dokazi (zasnovani na PUP bazi podataka) u kojoj meri je došlo do približavanja između prioriteta politike vlade Kosova i projekata koje implementiraju donatori. Posljednje, ali ne manje važno, saznanjima u punom smislu iz intervjua sa vladinim agencijama i donatorima/razvojnim partnerima, procena želi razumeti dinamiku koja je omogućila ili sprečila veći stepen približavanja.

U radu je identifikovan delokrug i obim projekata koji imaju rodno relevantnost, kao i težinu i tipologiju pojedinih donatora u ukupnom rodnom portfelju. Od ukupno 1870 razmotrenih projekata, proizilazi da je 137 projekata imalo rodnu relevantnost (dodeljivanjem rodno obeležja). U pogledu obima, od ukupno 695 miliona evra, ZRP raspodeljena u periodu 2015-2018, proizilazi da je 49,4 miliona evra relevantno za rod. Na ovaj način, ZRP sa rodnom relevantnošću predstavlja 7.1 posto ukupnog ZRP-a u ovom periodu. Od toga ZRP-a sa rodnom relevantnošću, 27 posto (ukupno 104 projekta) imalo je rodno obeležje marker 3 (projekti koji su imali kao prioritet rodna pitanja). U radu su takođe identifikovani glavni donatori i omogućena je klasifikacija različitih tipologija. Neki donatori možda nemaju veliki portfelj ZRP-a na Kosovu, ali projekti koji su usredsređeni posebno na rodnu ravnopravnost predstavljaju njegov značajan deo. Ostali donatori glavni su donatori rodnom projektima, ali to rade samo kroz tematske programe u kojima je rod međusobno povezan.

Ovaj rad je u stanju da proceni u kojoj su meri ZRP koja se odnosi na rod i pojedini donatori približili prioritetima Kosova u pogledu rodova. Sve u svemu, najveći broj projekata rodno relevantnih (49) uglavnom se odnosio na vladine prioritete u pogledu diskriminacije na poslu ili u obrazovanju, dok je drugi najveći broj (32) u velikoj meri povezan sa temom nasilja u porodici. Preostale prioritetne oblasti imale su mnogo manji broj projekata. Međutim, ukupno 53 projekta od rodne relevantnosti nisu imala jasan fokus ni na jednom od prioriternih područja. Podela projekata u skladu sa tematskim obimima ZRP-a otkriva da jedna trećina ZRP projekata koji su rodno relevantni nije ciljala na prioritetne oblasti koje je definisala vlada.

U radu se procenjuju glavni dokazani izazovi koji su sprečili veći stepen približavanja. U ovom periodu generalno je postojala slaba veza između lokalnih politika koje povezuju strategije razvoja partnera sa prioritetima vlade uopšte i da rodna politika nije bila izuzetak. Rodni prioriteti se „zaboravljaju“ u dijalogu o politikama koji imaju partneri sa institucijama na centralnom nivou jer se taj dijalog odvija na nivou koji ne uzima u obzir prioritete rodne politike. Razvoj specifičnih programa i projekata uzimao je u obzir rodne perspektive i dimenzije, ali ne nužno i na strateški način ili u vezi sa prioritetima vladine politike. Nedovoljna sposobnost vlade za prenos rodnih prioriteta uglavnom je rezultat slabog osnaživanja i kapaciteta ključnih odgovornih institucija, što je pogoršano preferencijama donatora za rad sa nevladinim partnerima. Kapaciteti donatora za rodna pitanja takođe su nedovoljni na lokalnom nivou i dovodi do nedostatka koherencije i kontinuiteta, posebno na programskom nivou, jer vlada ne predvod agendom. Nedovoljno približavanje ZRP-a sa izradom nacionalnih rodnih i programskih politika takođe je rezultat loše razmene podataka - približavanje se ne može ostvariti u nedostatku komunikacije.

Rad se završava nizom opsežnih, ali praktičnih preporuka za povećanje približavanja. Treba uložiti napore kako bi se osiguralo da novi Program za ravnopravnost polova Kosova (PKRP) služi kao snažna spona za buduće planiranje i programiranje politika kroz bolje operativne mehanizme i proaktivniju ulogu od strane ARP-a. U radu se takođe sugerišu načini na koji bi ARP mogla da odigra mnogo jaču ulogu u dijalogu o politici između vlade i donatora u vezi sa strategijama razvojne pomoći uopšte. Takođe naglašava napore za jačanje kapaciteta za programiranje i razvoj projekata, posebno u vezi sa IPA-om, kao i za upravljanje programom, možda preko specijalizovane jedinice. Pre razmatranja bilo kakvog poboljšanja u približavanju, Vlada Kosova i zajednica donatora moraju da poboljšaju raspoloživost podataka o ZRP-u koji se odnose na rod, uključujući rodna obeležaja u ZRP-u, i analiziranjem i izveštavanjem rodnih podataka iz projekata. Na kraju, ali ne manje bitno, rad razmatra načine na koje donatori mogu raditi na svojim sposobnostima za rodno planiranje i programiranje i više poštovati vlasništvo zemlje.

2. Delokrug i metodologija

Svrha ove procene je da se vidi u kojoj je meri Zvanična razvojna pomoć (ZRP) usmerena na podršku rodnoj ravnopravnosti na Kosovu, usklađena sa agendom politika na Kosovu i institucionalnim okvirom za period 2015-2018, i da pruži preporuke za poboljšanje. Naglašavajući „približavanje“ (kako je definisano Pariškom deklaracijom o efikasnosti pomoći) ovde nije cilj da se proceni kvalitet nacionalnih ili okvirnih politika ili kvalitet rada koji rade donatori i razvojne agencije na temi rodne ravnopravnosti. Naprotiv, približavanje više gleda na interakciju između onoga što vlada misli da treba učiniti i kako to treba učiniti, sa onim što donatori rade po tom pitanju i kako to rade. U skladu sa tim, glavna pitanja su: koliko dobro funkcionišu kao koordinisani i u kojoj meri postoji domaće vlasništvo? Kao takva, ova procena nema za cilj da sazna ko je u pravu i ko greši u razumevanju sadržaja okvira politike i njihovih krajnjih ciljeva, već da razume dinamiku koja povećava ili sprečava proces približavanja. Odgovori na ova pitanja imaju za cilj da pomognu vladi i zajednici donatora da poboljšaju efikasnost pomoći.

Procena je koristila kombinaciju primarnih kvantitativnih i kvalitativnih izvora da bi odgovorila na ova pitanja preko troslojnog procesa. Prvo, nakon početnog sastanka sa akterima, procena je započela razmatranjem dokumenata u kancelariji relevantnih nacionalnih politika o rodnoj ravnopravnosti za relevantni period 2015-2018 (kako je to definisala Agencija za ravnopravnost polova) i strateških dokumenata donatora i razvojnih agencija. Drugo, u proceni su se koristili zvanični podaci NRP-a iz baze podataka Platforme za pomoć u upravljanju koja se nalazi u Ministarstvu evropskih integracija (MIE) da bi: a) identifikovali ključne donatore i razvojne partnere po obimu u oblasti ravnopravnosti polova za izbor u intervjuima; b) pružili kvantitativna saznanja u punom smislu koja su važna za procenu stanja približavanja Treće, polustrukturisani intervjui su obavljani sa dve vladine institucije i devet razvojnih partnera kako bi se dobila značajna kvalitativna saznanja o dinamici.

Vrsta izvora	Detalji
Dokumenti okvirnih politika (2015-2018)	<u>Vladine strategije / zakoni</u> Zakon o ravnopravnosti polova (ZRP) Nacionalna strategija razvoja (NSR) Nacionalna strategije o zaštiti od nasilja u porodici (2016-2020) Nacionalna strategija protiv trgovine ljudima na Kosovu (2015-2018) <u>Multilateralne strategije partnera</u> EU (IPA), Strategija Svetske banke za zemlju , UN Women, UNDP, USAID, GIZ, SIDA, NORAD, ADA, Luksemburg, Holandija, Ambasada Finske , UK, Ambasada Švajcarske
Statistike o ZRP-u	Platforma upravljanja pomoći (Ministarstvo za evropske integracije)
Konceptualni okvir	Pariska deklaracija o efikasnosti pomoći

11 polustrukturisani intervjui:	<p><u>Vlada (2)</u> Agencija za ravnopravnost polova, MEI (OAR)</p> <p><u>Razvojni partneri (9)</u> UN Women, EPOR, USAID, Ambasada UK-a, Ambasada Holandije, ADA, Ambasada Finske , SIDA, Ambasada Norveške</p>
--	--

Glavna stvar koju treba uzeti u obzir: 1870 opisa projekata iz perioda 2015-2018. preispitani su u bazi ZRP kako bi se identifikovali i kategorizovani rodno relevantni projekti. O ZRP koju Kosovo dobija redovno se izveštava od razvojnih partnera u PUP ali teško je identifikovati projekte od rodne relevantnosti. PUP omogućava podelu ZRP-a kroz različite varijable, kao što su donatori, vrsta korisnika, vrsta pomoći (grant ili projekat, itd.), kao i sektor. Međutim, sektorske klasifikacije SOER/MRP nemaju rod kao poseban sektor - osnaživanje žena je podsektor unutar sektora „Vlada i civilnog društva“. Nakon preliminarnog preispitivanja grupe podataka, istaknuto je da se za mnoge projekte koji su imali ciljeve i aktivnosti relevantne za rod ne smatra da imaju bilo kakvu rodnu klasifikaciju, već su raspodeljeni u različitim sektorima kao što su zapošljavanje, zdravstvo ili ljudska prava. Stoga su, u svrhe ove procene, opisi projekata 1870 aktivnih projekata u periodu između 2015. i 2018. godine preispitani sa ručno. Iz ovog preispitivanja otkriveno je da je 137 projekata (ili samo 7,3 posto) imalo relevantnost polova i da su označeni su zastavicom , i date su dalje klasifikacije u bazi podataka.

Procena ima dva glavna metodološka ograničenja koja je potrebno uzeti u obzir. Prvo, većina analiza zasniva se na kvantitativnim podacima iz PUP grupe podataka i subjektivnoj klasifikaciji projekata rodno relevantnih iz opisa projekata. Opisi i ciljevi projekta u nekim slučajevima nisu jasni u objašnjavanju šta tačno projekat radi. Pored toga, postoji značajna razlika u nivou pruženih detalja. Neki tematski projekti rade više stvari i rod imaju kao komponentu, ali na osnovu opisa nije jasno koji je njihov delokrug i koliki je udeo te komponente u ukupnom iznosu projekta. Stoga su analitički nalazi i pretpostavke koje formiraju ovaj izveštaj tačni ukoliko su opisi projekata koje su uveli donatori i razvojni partneri bili jasni i tačni. U tom cilju, iz drugih izvora nismo primetili druge projekte koji su u to vreme sprovedeni i koji su bili relevantni za polove , ali nisu pronađeni u bazi podataka PUP. Međutim, u svrhu metodološke doslednosti, ovi projekti nisu stavljeni u bazu podataka niti su uključeni u procenu. Drugo metodološko ograničenje je činjenica da je obavljen značajan broj kvalitativnih intervjua sa predstavnicima donatora i razvojnih agencija koji nisu imali dovoljno institucionalno pamćenja za odgovarajući period ili su bili fokusirani na rodne tačke , ali nisu imali mnogo znanja o širem okviru. politika i pejzaži. Stoga, su nalazi ove procene tačni ukoliko su intervjuisani subjekti bili u stanju da se prisete kretanja u periodu 2015-2018 ili da poznaju kontekst.

Ova procena sledi jasnu strukturu i tok, počev od osnovnih pitanja do konkretnijih analiza. Prvo, rad opisuje konceptualni okvir za analizu i pokušava artikulirati šta tačno merimo kada koristimo termin „približavanje“ i koji su parametri koje gledamo. Ovde ćemo prvo opisati dimenzije približavanja ZRP-a; razrađujemo institucionalni i politički okvir Kosova u pogledu rodne ravnopravnosti i pružamo preliminarne statistike o ZRP-u koji se odnose na rod. Drugo, koristeći podatke iz PUP baze podataka koji su posebno kategorisani za potrebe ove procene, rad statistički test u meri u kojoj je bilo približavanja između prioriteta i projekata politike kosovske

vlade i projekata koje sprovode donatori i razvojne agencije. I poslednje, ali ne manje važno, puno značajno saznanje iz intervju sa vladinim agencijama i donatorima/razvojnim partnerima, procena nastoji da razume dinamiku koja je omogućila ili sprečila veći stepen približavanja.

3. Konceptualni okvir za analizu: šta merimo?

Analiza približavanja razvojne pomoći na temu polova treba da započne razumevanjem varijabla i da sagledamo i stvaranje analitičkog okvira. Da bismo razumeli kako možemo da merimo nivo približavanja, prvo moramo utvrditi šta znači približavanje i koje su njene specifične dimenzije analize. Ove dimenzije poslužiće kao osnova na kojoj možemo utvrditi u kojoj meri je bilo ili nije približavanja između donatora i vlade Kosova. Drugo, moramo da vidimo koji je bio institucionalni i politički okvir na Kosovu tokom ovog perioda, posebno zbog toga što to odnosi na nacionalno i sektorsko planiranje politike, upravljanje i koordinaciju donatora. Konkretnije, koje su strategije, procesi i strategije koji regulišu oblast politike? Upravo u tom okviru trebalo je da se desi približavanje. Treće, moramo posebno sagledati institucionalni i politički okvir koji je odgovoran za rodove. Na kraju, ali ne manje važno, moramo pogledati tokove ZRP-a i pokušati obuhvatiti i klasifikovati one važne projekte rodne ravnopravnosti, jer će oni biti ocenjeni u pogledu približavanja.

3.1 Dimenzije usklađenosti SRP-a

Usklađivanje donatora temeljni je deo Pariske deklaracije o efikasnosti pomoći usvojene 2005. godine. Oko 60 partnerskih zemalja, 30 zemalja donatora i dodatnih 30 razvojnih agencija obavezali su se da će preduzeti određene akcije radi povećanja efikasnosti pomoći. Ove akcije obuhvataju povećanu odgovornost zemalja primaoca, usklađivanje, harmonizaciju, upravljanje rezultatima razvoja i međusobnu odgovornost za upotrebu pomoći. U smislu usklađivanja, Pariska deklaracija uzima u obzir četiri dimenzije (ilustrovane na Grafikonu 1).

Grafikon 1: Dimenzije usklađenosti ODA-e



Naime, pojam usklađivanja znači:¹

- a) Donatori trebaju izrađivati svoje strategije, programe ili grantove na osnovu lokalnih prioriteta (tj. nacionalnih ili sektorskih strategija), angažovati se u dijalog o politika sa zemljom partner i povezati se sa jedinim okvirom uslova i / ili upravljansom grupom pokazatelja.
- b) Donatori bi trebali koristiti institucije i sisteme zemlje ako postoje sigurnost da će se pomoć koristiti u dogovorene svrhe i uzajamne dogovorene okvire.
- c) Partneri treba da ojačaju razvojni kapacitet uz podršku donatora, uključujući planiranje, upravljanje, sprovođenje, praćenje i vrednovanje politika i programa.
- d) Donatori i partneri trebaju koristiti uzajamne dogovorene standarde i procese za dijagnostifikaciju, za razvijanje održivih reformi i praćenje sprovođenja, kao i za obavezivanje dovoljnih resursa za podršku i održavanje srednjoročnim i dugoročnim reformi javnih nabavki.

3.2 Lokalni kontekst: Okvir politika Kosova

Koji su bili lokalni rodni prioriteti sa kojima su se trebali uskladiti donatori i partneri? Da li je postojao politički okvir koji je vlada uspostavila u tom periodu i koji bi mogao da se koristi kao osnova za razvojne intervencije? Obično su prioriteti politike u pogledu roda na Kosovu (prema Zakonu o rodnoj ravnopravnosti) navedeni u Kosovskom programu za rodnu ravnopravnost (KPRR). Međutim, period poslednjeg KPRR-a je istekao (obuhvatio je period 2008-2013), dok je novi bio u procesu izrade.

Stoga, uz konsultaciju sa Agencijom za rodnu ravnopravnost (ARR) utvrđeno je da su u ovom periodu vodeći/prioritetni dokumenti na Kosovu bili su relevantni za rodne prioritete koje proizilaze iz Nacionalne strategije razvoja (NSR) (2016-2020)ⁱⁱ; Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici i akcioni plan (NSPDV) 2016-2020, Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima na Kosovu (NSBTLJK) 2015-2018; i Zakon o rodnoj ravnopravnosti (ZRR) (2015). U svrhu pojednostavljenja i procene usklađivanja, iz ovih okvirnih dokumenata se mogu identifikovati pet prioriternih oblasti vlade Kosova u ovom periodu (videti Grafikon 2). Prioriteti nisu raspoređeni na poseban način bazirajući se na njihovom nivou prioritizacije. Umesto toga, mi samo istaknemo da su ova pitanja bila prioritet tokom ovog perioda.

Tabela 1: Dokumenti zakonskog okvira i politika Kosova za rodnu ravnopravnost

OKVIRNI DOKUMENT	SADRŽAJ
Ustav Kosova	Tačnije, član 7.1. utvrđuje Ustavni poredak na osnovu nekoliko načela, uključujući jednakost, poštovanje ljudskih prava i nediskriminaciju. Štaviše, i član 22. osigurava direktnu primenu propisa međunarodnih rezolucija i instrumenata o ljudskim pravima.
Zakon o rodnoj ravnopravnosti (2015)	ZRR predviđa različite mere za zabranu rodne diskriminacije i osiguranje jednake zastupljenosti; preko ravnopravnog učešća i zastupljenosti u odlučivanju i javnom životu i pozitivnim akcijama u regrutovanju, zapošljavanju i promociji žena radi postizanja rodne ravnopravnosti. Zakon zahteva primenu rodne analize i procene rodnog uticaja u svim

	okvirima politika zemlje, jednak pristup i raspodelu resursa u zemlji prema načelima rodno odgovornog budžetiranja (ROB) kao obavezna za sve budžetske organizacije u finansijskom planiranju i raspodeli resursa. Zakon zahteva da svi javni i privatni subjekti na Kosovu prikupe i dostave podatke podeljene prema rodu. ZRR poziva na sprečavanje rodni stereotipa u školskim udžbenicima i medijima i na promociju vrednosti rodne ravnopravnosti u celom društvenom životu Kosova.
Kosovski program za rodnu ravnopravnost	KPRR je jedini razvojni program koji je zakonom predviđen da se izradi, dok svi drugi okviri uglavnom potiču iz političkih programa vlade ili iz procesa evropskih integracija. Dokle u tom periodu nije postojao dokument o KPRR-u, između 2017. i 2019. godine, Agencija je, uz podršku projekta koji finansira SIDA, vodila proces izrade novog KPRR-a.
Nacionalna strategija razvoja (2016-2021)	Predstavlja 34 „prioritetnih prioriteta“ ili mere strukturne reforme iz drugih sektorskih strategija. Dva od 34 prioriteta su prema ARR-ovim procenama rodno relevantni prioriteti.
Nacionalna strategija za zaštitu od nasilja u porodici i akcioni plan (NSZNP) 2016-2020	<p>Ima za cilj da osigura:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) sprečavanje i podizanje svesti povećanjem kapaciteta usluga primarne zaštite, podsticanjem žrtava da prijavljuju slučajeve i povećanjem društvene svesti. 2) zaštitu žrtava boljim mehanizmima koordinacije između lokalnog nivoa, centralnog nivoa i civilnog društva. 3) poboljšanje zakonodavstva za efikasnije postupanje u predmetima preko obuke istražitelja, socijalnih radnika, tužilaca ili sudija. 4) rehabilitaciju i reintegraciju žrtava.
Nacionalna strategija za borbu protiv trgovine ljudima na Kosovu (2015-2018)	<p>Nastoji da:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) poboljša sprečavanje putem informacija, podizanja svesti i obrazovanja; 2) ojača sistem identifikacije, zaštite, pomoći i reintegracije žrtava; 3) poveća efikasno krivično gonjenje i ojača međunarodnu i domaću saradnju.

Grafikon 2: Šest prioriteta oblasti politika rodne ravnopravnosti za Kosovo tokom 2015-2018

Prioritet 1: Zakon o rodnoj ravnopravnosti

Prioritet 2: Zakon protiv diskriminacije

Prioritet 3: Nasilje u porodici (Strategija)

Prioritet 4: Borba protiv trgovine ljudima (Strategija)

Prioritet 5: Povećan pristup predskolskom(NSR)

Prioriteti 6: Imovinska prava žena(NSR)

3.3 Lokalni kontekst: Institucionalni okvir

Zakonom o rodnoj ravnopravnosti Agencija za rodnu ravnopravnost (ARR) dobila je mandat da služi kao glavna institucija centralne Vlade za izradu i nadzor rodnih politika. ARR sa sedištem u Kancelariji premijera ima višestruku ulogu u proceni stanja rodne ravnopravnosti, podizanju svesti, radu sa drugim državnim organima na uvođenju načela rodne ravnopravnosti u pripremi zakona, strategija i programa itd. - i odgovoran je za osmišljavanje i upravljanje KPRR-om. Pošto je u ovom periodu KPRR bio u pripremi, ARR je u tom periodu igrao ključnu ulogu u nadzoru *sprovođenja ZRR-a*, da radi sa službenicima za rodnu ravnopravnost (SRR) u resornim ministarstvima i opštinama koji nadziru sprovođenje. Od 2015. godine, **Ministarstvo finansija** takođe igra ključnu ulogu – gde godišnji budžetski cirkular koji je izdaje Ministarstvo finansija zahteva od svih javnih subjekata da u svojim godišnjim procesima planiranja budžeta primenjuju načela rodno odgovornog budžetiranja). Drugi glavni centralni organ je **Kancelarija za strateško planiranje (KSP) u KP-u** koja je odgovorna za koordinaciju procesa strateškog planiranja, počev od NSR-a, Programa ekonomskih reformi, pa sve do programa Vlade i sektorskih strategija.

Postoje i drugi glavni organi i mehanizmi koji su radili na posebnim oblastima usredsređenja. Što se tiče nasilja u porodici, tokom ovog perioda je postojao *među-ministarski sekretarijat za nasilje u porodici*, rukovoden od nacionalnog koordinatora (zamenik ministra pravde), čiji je mandat bio da nadgleda NSBPNP. Postoji takođe i *Nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima* koji deluje kao izvestitelj za procenu trgovine ljudima i mera, a podržava ga Sekretarijat za praćenje strategije za borbu protiv trgovine ljudima, koji se nalazi u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP). U pogledu unapređenja ženskih imovinskih prava, *Ministarstvo pravde* je u NSR-u određena kao odgovorna za sprovođenje odgovarajućih mera NSR-a, takođe odgovorno je i za sprovođenje Nacionalne strategije za imovinska prava koja određuje konkretne mere u vezi sa pitanjima imovinskih prava žena.ⁱⁱⁱ Proširenje usluga predškolskog obrazovanja je pod pokroviteljstvom Ministarstva obrazovanja (MONT) i opštinskih direkcija za obrazovanje. Tokom ovog perioda postojale su i neformalne grupe kao što je *Koordinaciona grupa za bezbednost i rod*

(KGBR), sastavljena od vladinih institucija, donatora, razvojnih agencija, koji su se usredsredili prvenstveno na nasilje u porodici i pristup pravdi.

U pogledu koordinacije donatora, Ministarstvo za evropske integracije (MEI) ima horizontalni mandat za koordinaciju donatora i služi kao Sekretarijat Foruma na visokom nivou i sektorskih radnih grupa. MEI upravlja platformom za upravljanje pomoći (PUP), online sistemom za upravljanje podacima koji funkcioniše od 2009. godine, gde svaki donator može povremeno evidentirati informacije o obavezivanjima finansiranja i isplate u periodičnim intervalima. Podaci PUP-a pružaju jasan pregled spoljne pomoći u poređenju sa kosovskim razvojnim prioritetima. Prema Uredbi Vlade Kosova 09/2015^{iv}, najviši organ odlučivanja odgovoran za koordinaciju pomoći donatora je Forum na visokom nivou kojim predsedava premijer. Forum na visokom nivou odgovoran je za nadzor protoka spoljne pomoći na Kosovu, utvrđivanje glavnih prioriteta za spoljnu pomoć, pregled napretka razvojne pomoći i praćenje ukupne efikasnosti spoljne pomoći na osnovu načela upravljanja utvrđenih Pariskom deklaracijom 2005. godine. Forum na visokom nivou nadzire aktivnosti nekoliko radnih organa koja se nazivaju sektorske radne grupe koje su osnovane radi usklađivanja pomoći donatora sa nacionalnim prioritetima Kosova, praćenjem pomoći na osnovu sektorskih pokazatelja i usklađivanje nacionalnih sektorskih strategija i politika sa spoljnom pomoći. Svaka sektorska radna grupa može osnovati jednu ili više pod-sektorskih radnih grupa usredsređenih na određene oblasti rada. Ne postoji određena sektorska ili pod-sektorska radna grupa za rodnu ravnopravnost, posto se to tretira više kao povezano pitanje (ako se takvi sastanci održavaju).

Pored toga, MEI izrađuje godišnje izveštaje o tokovima SRP-a i vrši osnovnu procenu usklađenosti sa prioritetima vlade. Godišnji izveštaji MEI-a pružaju informacije o finansijskom učinku donatora tokom godine; obavezivanja i isplate sredstava prema OECD/DAC-sektora; pruža informacije o isplati po opštini; i pruža informacije o prioritetima Vlade Kosova uz planiranje donatora. Izveštaji svrstavaju prioritete na osnovu NSR-a, Agende Evropskih reformi i Nacionalnog programa za sprovođenje SSP-a (NPPSSP) i identifikuju pet širokih prioriternih oblasti. Zatim grupiše nekoliko sektora OECD/DAC-a u skladu sa pet širokih prioriternih oblasti radi osiguranja pruženih iznosa za svaku oblast politika.

MEI ima održiv institucionalni okvir za koordinaciju sa resornim ministarstvima, kao i sa kancelarijom EU u IPA godišnjem akcionom programu. Tokom pripremne faze, nacionalne sektorijalne strategije i potrebe neposredne pomoći prevode se u sektorske planske dokumente (SPD) koje MEI, korisničke institucije i EU razvijaju u uskoj saradnji. Glavni dokument koji usmerava razvoj ovih dokumenata je Nacionalni akcioni plan za sprovođenje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji daje prioriternu mere u vezi pristupa Kosova Evropskoj uniji. Ovi dokumenti razrađuju kohezivnu interventnu logiku koja usmerava razvoj projekata koje finansira Evropska unija. Oni takođe postavljaju celokupni okvir praćenja. Nakon toga se o SPD-ovima konsultuje EU. Na osnovu rezultata tih konsultacija, SPD-ovi vode u pripremi jednog ili više akcionih programa za svaki SPD.

3.4 Donatori: SZP usredsređena na rodnu ravnopravnost

Kosovo je primilo ukupno 695 miliona evra u SRP-u tokom perioda 2015-2018, ali teško je razdvojiti koji deo te SRP-a je usredsređen o rodu. Kod grupe podataka u PUP-u klasifikuje sve projekte prema sektorima Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD). OECD trenutno

identifikuje 25 sektora, od kojih nijedan nije fokusiran na rod, kao i mnoge druge pod-sektore. To onemogućava kreiranje automatske liste projekata koji se odnose na rodnu ravnopravnost. Pregled projekata na Excel listi iz PUP-a pokazuje da su neki projekti koji se bave rodom klasifikovani kao projekti *Vlada i civilnog društva (Kod 150)* a kao podsektor su navedene *organizacije i institucije za jednakost žena (šifra 15170)* ili *ljudska prava (šifra 15160)*. Međutim, mnogi drugi projekti ne koriste nijedan sektor ili pod-sektor koji bi ukazao na rodnu relevantnost, a ipak imaju snažnu rodnu relevantnost na osnovu opisa projekta.

Jedini način identifikovanja rodno relevantnih projekata jeste razvrstavanjem svih projekata u skupu podataka PUP-a sa rodnim markerom. UN-ov Među-agencijski stalni odbor razvio je rodni marker kao instrument koji „kodira na skali od 0 do 3, da li je humanitarni projekat osmišljen da osigura da žene/devojke i muškarci/dečaci ostvaruju jednake koristi unapređuje rodnu ravnopravnost na drugi način. „Ako projekat ima potencijal da doprinese rodnoj ravnopravnosti, marker predviđa da li će rezultati biti ograničeni ili značajni.“^v U nastavku su razrađeni rodni markeri i njihovi rezultati.

Tabela 2: Opisi rodni marker

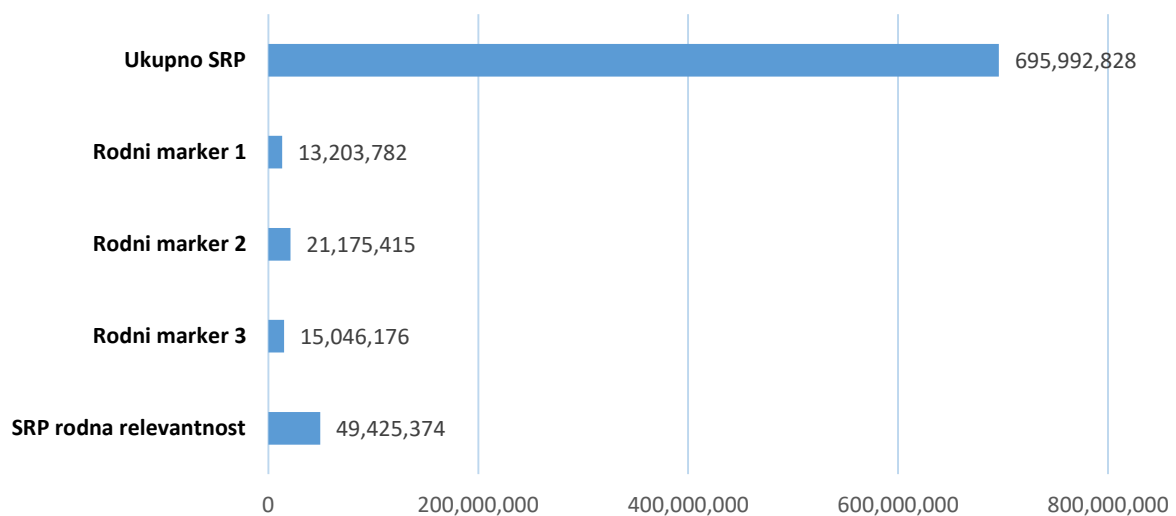
Rodni marker	Opis
0	Nema naznaka da su rodna pitanja razmatrana u izradi projekta. Postoji rizik da će projekat nenamerno osnažiti postojeće rodne nejednakosti ili ih produbiti.
1	Projekat je osmišljen tako da na neki ograničeni način doprinese rodnoj ravnopravnosti. Dizajn bi mogao biti jači i poboljšati rodnu ravnopravnost više. a) Procena potreba projekta uključuje rodnu analizu koja se ne odražava smisleno na aktivnosti i ishode ILI b) Barem jedna aktivnost i ishod imaju za cilj unapređenje rodne ravnopravnosti, ali to nije podržano procenom potreba.
2	Osmišljen je tako da značajno doprinese rodnoj ravnopravnosti. Različite potrebe žena/devojčica i muškaraca/dečaka analizirane su i dobro integrisane u aktivnosti i rezultate.
3	Glavna svrha projekta je unapređenje rodne ravnopravnosti. Ceo projekat: a) pomaže ženama ili muškarcima, devojčicama ili dečacima koji se suočavaju sa diskriminacijom stvarajući ravnopravnije uslove ILI b) fokusira sve aktivnosti na izgradnji usluga vezanih za rod ili ravnopravnije odnose između žena i muškaraca.

Detaljnoum procenom opisa projekata uspeli smo identifikovati i klasifikovati one koji su rodno relevantni prema rodnim markerima. Od ukupno 1870 pregledanih projekata, 137 projekata je rodno relevantno. Od ukupno 695 miliona evra SRP-a isplaćenih u periodu 2015-2018.godine, 49,4 miliona evra ima rodnu relevantnost, dok je znatan iznos od 15 miliona imao rodni marker 3, što znači da se odnosi na projekte koji su bili primarno usmereni na rod (Grafikon 3). U pogledu ukupnog obima SRP-e, rodno relevantna SRP predstavlja 7.1 procenata ukupnog SRP-a (Grafikon 4). Od ovog rodno relevantnog SRP-a, 27 procenata (ukupno 104 projekta) imalo je rodni marker 3 (videti Grafikon 5). Ovi projekti, usredsređeni pre svega na rodnu nejednakost, obično su bili

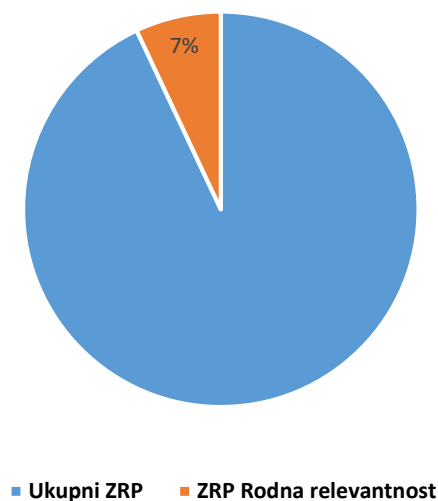
manji projekti po veličini usredsređujući na poseban način na pitanja kao što su nasilje u porodici ili borba protiv trgovine ljudima ili osnaživanje žena.

Međutim, najveći deo projekata koji se odnose na rodnu ravnopravnost imao je rodni marker 2. Ukupno, u ovoj kategoriji bilo je 19 projekata ili 42 procenta rodno relevantnog SRP-a. Ovi projekti su bili manje po broju, ali mnogo veći u pogledu obima SRP-a, jer su obično bili veći tematski programi usredsređeni na pitanja poput zapošljavanja, veština, razvoja poslovanja. Tačnije, to su bili vodeći tematski programi koje sprovode donatori poput USAID-a, SDC-a ili zajmodavca poput EBRD-a koji su prvenstveno imali ekonomski fokus (ili u slučaju USAID-a, glavni program o imovinskim pravima koji je imao snažnu rodnu komponentu.)

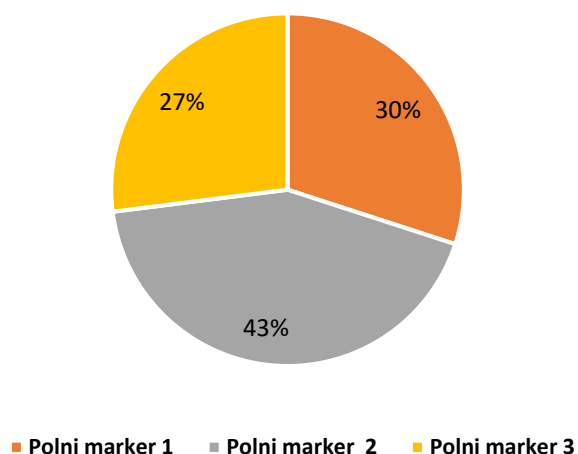
Grafikon 3: SRP na Kosovu (2015-2008) prema rodnoj relevantnosti (u evrima)



Slika 4: ZRP sa rodnom relevantnošću kao deo ukupnog ZRP-a (% ukupnog iznosa ZRP-a)



**Slika 5: ZRP sa rodnom relevantnošću prema polnom markeru
(% obima projekta)**



Kroz bliži pogled moguće je identifikovati i klasifikovati glavne zemlje donatore prema ukupnom SRP-u sa polno relevantnošću, prema polnom markeru i prema procentu SRP-a u ukupnom SRP-u. Prva tabela (Tabela 3) daje listu donatora prema ukupnim iznosima SRP-a koji su relevantni za pol tokom ovog perioda, kao i SRP prema polnom pokazatelju. Na prvi pogled čini se da su SDC i USAID najveći donatori polne ravnopravnosti (više od 10 miliona SRP sa polnom relevantnošću u ovom periodu)). Ali postoji upozorenje - nijedan njihov program nije klasifikovan sa Polnim markerom 3 - većina njihovih programa uzimaju Polni marker 2, posebno dizajnirana da značajno doprinese polnoj ravnopravnosti, ali ne daje prednost polnoj ravnopravnosti. To su konkretno bili projekti u kojima su različite potrebe žena/devojaka i muškaraca/dečaka dobro analizirane i integrisane u aktivnosti i ishode. To su tematski projekti koji se fokusiraju na otvaranje radnih mesta/tržište rada ili sektor pravde, ali koji imaju snažnu polnu komponentu.

Tabela 3: SRP prema polnim markerima i donatorima (2015-2018), u evrima

Donator	SRP sa polnom relevantnošću	Polni marker 3	Polni marker 2	Polni marker 1	Ukupno SRP	Polna SRP kao % ukupnog SRP-a
SDC	10,551,785	0	6,383,844	4,167,940	54,318,878	19%
USAID	10,364,316	0	10,144,188	220,128	120,732,773	9%
BE	8,685,682	3,302,112	848,391	4,535,179	261,030,211	3%
BERZH	5,000,000	5,000,000	0	0	25,284,600	20%
Švedska	3,882,404	1,054,597	0	2,827,807	39,703,971	10%
Nemačka	2,415,262	250,000	1,760,262	405,000	117,106,988	2%
Austrija	1,804,564	527,800	1,088,842	187,922	14,697,669	12%
Finska	1,775,380	1,057,178	0	718,202	4,619,733	38%
Nizozemska	898,769	678,912	123,078	96,779	2,664,382	34%

Luksemburg	882,773	882,773	0	0	10,178,331	9%
MB	857,879	689,349	168,530	0	21,419,905	4%
UNFPA	521,219	69,427	451,793	0	1,129,438	46%
Norveška	471,553	436,281	0	35,271	2,548,218	19%
UNMIK	419,126	419,126	0	0	869,497	48%
UN Women	406,615	406,615	0	0	406,615	100%
UNDP	201,436	3,145	188,738	9,554	2,090,415	10%
Danska	152,730	152,730	0	0	4,036,377	4%
Japan	71,758	71,758	0	0	8,448,664	1%
UNICEF	62,123	44,373	17,749	0	4,706,161	1%
UKUPNO	49,425,374	15,046,176	21,175,415	13,203,782	695,992,826	

Tabela 4: Ukupni iznos SRP projekata s Polnim Marker 3 u periodu 2015-2018 (u evrima)

Donatori	Polni marker 3
EBRD	5,000,000
EU	3,302,112
Finska	1,057,178
Švedska	1,054,597
Luksemburg	882,773
Austrija	715,722
MB	689,349
Nizozemska	678,912
Norveška	436,281
UNMIK	419,126
UN Women	406,615

Neki donatori možda nemaju veliki portfelj SRP-a na Kosovu, ali projekti koji su posebno fokusirani na polnu ravnopravnost dobijaju značajan deo toga. Tabela 5 ilustruje donatore koji prioritet daju polu uglavnom unutar svog portfelja (bez obzira na ukupnu veličinu SRP-a). U skladu sa tim, ilustruje deo projekata koji imaju Polni Marker 3 (glavni fokus na pol) u procentima od ukupnog SRP-a. Vrste donatora koji su bili relativno mali, ali koji su imali veći intenzitet od prosečnog intenziteta projekata koji imaju prioritet polova, obuhvataju Nizozemsku, Finsku i Norvešku. Naravno, zbog svog mandata, UN Women nemaju veliki opšti portfelj SRP u ovom periodu (406.616 evra), ali 100% je polno zasnovano. Druga kategorija donatora ima glavne programe, ali prednost daje polu kao pitanju veze. Sledeća tabela (Tabela 6) u nastavku ilustruje 5 glavnih donatora koji su snažno usredsređeni na pol (Polni marker 2), ali uglavnom kao međusobno povezana pitanja kroz velike tematske projekte kao što su zapošljavanje ili vladavina zakona. Slučajno je da donatori poput SDC-a i USAID-a imaju vrlo značajan doprinos.

Tabela 5: Srp sa polnim markerom 3 kao procenat ukupnog SRP-a

Donatori	Procenat
UN Women	100%
UNMIK	48%
Nizozemska	25%
Finska	25%
EBRD	20%
Norveška	17%
UNFPA	6%
Austrija	5%
Danska	4%
Švedska	3%
MB	3%
EU	1%
Nemačka	0%

Tabela 6: SRP sa Polnim markerom 2 kao procenat ukupnog SRP-a + ukupan iznos

Donatori	Procenat	Ukupno
SDC	12%	6,383,844
USAID	8%	10,144,188
UNDP	9%	188,738
Austrija	7%	1,088,842
Nizozemska	5%	123,078

4. Procena približavanja: šta kažu statistike?

Ovaj odeljak rada dublje se uvlači u glavno pitanje za procenjivanje: koliko je SRP-a približavano s polnom relevantnošću sa političkim prioritetima i sistemima vlade? Ovo se vrši prevashodno fokusiranjem na dimenziju politike - odnosno pregledom podataka o PPU i preispitivanjem stepena do kojega postoji aproksimacija između projekata koji se odnose na polnu relevantnošću i prioriteta vladine politike, navedenih gore. Drugo, kroz smislena saznanja dobijena kvalitativnim intervjuima, procenjuje se razlog za izbore donatora za intervencije i gde postoje nedostaci ili problemi. Treba imati na umu da kvantitativne podatke treba pažljivo razmotriti tokom pretpostavki o približivanju. Samo zato što konkretni projekti (kako ih donatori opisuju u bazi podataka PPU) uključuju određenu temu koja je prioritet za kosovsku vladu, ne znači da je uključuju na specifičan način na koji vlada misli na to pitanje treba uključiti.

4.1. Približivanje sa prioriternim oblastima

Informacije izvučene iz PPU baze podataka mogu se koristiti za pružanje nekih kvantitativnih indikacija koliko je SRP bio polno usmeren političkim prioritetima vlade tokom ovog perioda procenjivanja. Relevantni polni projekti navedeni u grupi podataka o PPU su ponovo pregledani u opisnicima projekata (pored pregleda polnih markera) i klasifikovani u skladu sa šest principa politike opisanim u prethodnim odeljcima procenjivanja. Shodno tome, svaki je projekat označen kao: a) nerelevantni za bilo koji prioritet; b) relevantno za određeni prioritet, ili c) više od jednog prioriteta istovremeno. Tabela 7 u nastavku navodi ukupan broj projekata koji su polno relevantni u skladu sa njihovim relevantnosti za pet prioriteta politike. Sveukupno, najveći broj projekata (49) uglavnom se odnosio na diskriminaciju na poslu ili u obrazovanju, dok se drugi najveći broj (32) uglavnom odnosio na temu porodičnog nasilja. Preostale prioriternne oblasti imale su mnogo manji

broj projekata. Međutim, ukupno 53 projekata vezana za pol nisu imala jasan fokus na nijednoj od prioritarnih oblasti.

Tabela 7: Projekti koji se odnose na polnu relevantnošću prema oblasti prioritarnih politika

Relevantnost	Ukupno projekata sa polnu relevantnošću	Nasilje u porodici	Diskriminacija na posao ili obrazovanje	Protiv trgovine ljudima	Pristup predškolskom obrazovanju	Imovinska prava	Ne postoji jasan fokus na prioritarnim oblastima
Polni marker 1	14	1	5	0	0	0	
Polni marker 2	19	3	15	1	1	3	
Polni marker 3	104	25	29	5	0	1	
posebna napomena			32 projekata	0	0	0	
UKUPNO	137	29	49	6	1	4	53

*** Posebne napomene: U diskriminaciji na poslu, 32 projekta indirektno naglašavaju institucionalnu diskriminaciju, ali usko povezane uzroke socijalne i ekonomske ponude koji ometaju žene, poput veština radne snage ili pristupa finansijama.

Postoji važno upozorenje na veliki broj projekata u oblasti diskriminacije na radu ili u obrazovanju, što ima uticaja na zaključke koji se mogu učiniti oko približavanja. Najveći broj projekata (49) bio je u velikoj meri približivan s ovim prioritetom politike. Ali, iz bliže perspektive, treba imati na umu da su veliki deo ovih (32) projekata bili projekti usredsređeni na ponudu rada kroz različite oblike osnaživanja žena (tj. Projekti sa fokusom na veštine radne snage, finansiranje start-up preduzeća, itd.). Ovi projekti utiču na socijalne i ekonomske resurse diskriminacije na tržištu rada i imaju za cilj da **nadoknade postojanje diskriminacije**. Iako takvi pristupi mogu uticati na život žena i podsećaju partnere na važnost ženskih potreba i doprinosa, često ostavljaju pitanja o uticaju i održivosti. Takvi pristupi pretpostavljaju da će pružanje mikrokredita i obuke ženama omogućiti da povećaju svoje prihode ili će ženama olakšati ispunjavanje polnih obaveza i poboljšati svoju uticajnu moć i svoj status u porodici i u zajednici. Međutim, oni se direktno ne bave institucionalnim i sistemskim aspektima diskriminacije, normi i vrednosti koji promovisu polne stereotipe i održavaju diskriminatornu praksu i stavove (to čine samo indirektno), što je mandat svih javnih institucija i šire, kako je predviđeno u ZPR-u.

U tom smislu, ostaje nejasno da li su ovi programi zvanično u skladu sa vladinim prioritetima da bi se osigurao jednak tretman, iako se preklapaju u pogledu zacrtanih ciljeva. Ovo zahteva dubinsku procenu svakog pojedinačnog projektnog dokumenta i izveštaja o procenjivanju projekta, u idealnom slučaju dobijanje planiranih i neciljanih rezultata i korišćenje analize polnog uticaja. Takođe treba napomenuti da rezultati procenjivanja projekta/programa nisu uključeni u PPU, što otežava zaključak da iako donatori projekta možda nisu bili u potpunosti u skladu s vladinim prioritetima, rezultatima i uticajem njihovih projekata doprineli su napretku programa za polnu ravnopravnost na Kosovu. Štaviše, značajan broj projekata u okviru ove kategorije (ukupno 15) ima Polni marker 2. Konkretno, oni su projekti koji se bave polom kao povezanu pitanje ili imaju jaku polnu komponentu, ali u okviru šireg programa. Stoga, ne svi izvori kao deo ovog projekta imaju polni fokus i polni uticaj teško je meriti. Kao što se obično dešava sa povezanim pristupom,

praćenje raspodele i potrošnje resursa na komponente projekta povezane sa polom i dalje predstavljaju izazov, jer možda u početku nisu bili jasni.

Podela projekata po tematskim količinama SRP-a otkriva da jedna trećina SRP-ove s polne relevantnošću nije otišla na prioritetne oblasti koje je postavila vlada. U grupi podataka PPU-a, projekti koji se tiču polja, pojedinačno su pregledani i primećeno je da li su u skladu sa bilo kojim od vladinih pet prioriteta. To je omogućilo izračunavanje količina SRP-a za svaki prioritet politike. Pomoću ove metode može se zaključiti da je skoro 1/3 volumena projekata s polnom relevantnošću (ili 15, 2 miliona evra) otišlo za projekte koji nisu u skladu sa bilo kojim od vladinih prioriteta (vidi Tabelu 8). Ponovo, to ne znači da ovi projekti možda nisu doprineli sveukupnom napretku agende za polnu ravnopravnost - uostalom, oni su s polne relevantnošću. Međutim, projekti su se fokusirali na pitanja koja nisu bila u skladu s onim što je vlada smatrala prioritetom u ovom periodu.

Podaci takođe otkrivaju da je većina (barem delimično približnih) projekata otišla ekonomskom osnaživanju žena. Većina obima pomoći tokom ovog perioda (49,2 posto ili 26,6 miliona evra) prešla je na Prioritet 1 ("Anti-diskriminacija na tržištu rada i obrazovanja"). Međutim, kao što je ranije spomenuto u radu, značajan deo ovih programa (18,3 miliona evra ili 37 procenata ukupne dodeljene SRP fokusirao se na osnaživanje (veštine ili pristup finansijama), a ne na institucionalnu diskriminaciju. Kroz ovu prizmu moguće je ukazati na to da programi koji se fokusiraju na imovinska prava (prioritet 5) imaju značajan udeo (16,8 odsto), ali to se uglavnom dešava zbog jedinstvenog USAID-ovog programa za imovinska prava koji imao je povezani fokus na pol i nije bio program prioriteta polja. Primetili smo posebnu dodatnu liniju za programe koji su u ovom periodu pružili podršku polne politike (ukupno 2,1 posto polnog SRP-a). Ovi programi (inicijativa koju finansira SIDA u podršci APR i polnih mehanizama Kosova i druga podrška EU za polnu integraciju u IPA) zaslužuju posebnu klasifikaciju jer, iako mogu imati specifičan fokus (kao u slučaju SIDA, gde imamo fokus na implementaciju ZPR-a), oni takođe imaju poseban fokus na podršku vladi u jačanju institucionalnih mehanizama i sistema javnih politika. Oni takođe imaju za cilj da povećaju organizacione i kadrovske kapacitete koji doprinose ukupnom poboljšanju prioriteta plana politike ravnopravnosti polova, sprovođenju i poboljšanju mogućnosti i rezultata približavanja.

Tabela 8: Polne SPR prema prioritetima (u evrima)

UKUPNE POLNE SRP	49,425,374
NEPRIORITETNE	12,456,528
Prioritet 1: Antidiskriminacija	25,667,592
Prioritet 2: Nasilje u porodici	3,324,108
Prioritet 3: Borba protiv trgovine ljudima	1,088,304
Prioritet 4: Pristup predškolskom obrazovanju	1,400
Prioritet 5: Imovinska prava	7,426,134
<i>*TP za kreiranje politike</i>	<i>1,043,226</i>
<i>***Osnaživanje</i>	<i>18,375,672</i>
<i>**** Imovinska prava vezana za pol</i>	<i>7,301,991</i>

Tabela 9: Polne SRP prema prioritetima (na %)

Vrsta projekata	100%
NEPRIORITETNO	29.2%
Prioritet 1*	49.2%
Prioritet 2**	6.4%
Prioritet 3	2.1%
Prioritet 4	0%
Prioritet 5***	14.2%
<i>TP za kreiranje politike</i>	<i>2.11%</i>
<i>*Osnaživanje</i>	<i>37.18%</i>
<i>***Program imovinskih prava</i>	<i>16.83%</i>

Podaci takođe otkrivaju koji su donatori i razvojne agencije imali program koji je bliži vladinim prioritetima. Kada se programi koji su označeni po prioritetnim oblastima politike strukturirani su prema donatorima i zemljama, imamo priliku da dobijemo indikativnu sliku donatora i razvojnih agencija koje su (u širokom smislu) više približivane sa prioritetnim oblastima politike. Podaci su predstavljeni u tabeli 10 dole.

Tabela 10: Polna SRP prema prioritetnim oblastima i državama (procenta)

ZEMLJA /AGENCIJA	Neprioritetne	Nasilje u porodici	Diskriminacija*	Borba protiv trgovine ljudima	Imovinska prava	Imovinska prava	** Podrška politici
Austrija	34%	24%	66%	0%	0%	0%	0%
Finska	3%	94%	3%	1%	0%	0%	0%
Nizozemska	55%	27%	14%	15%	0%	14%	0%
EBRD	0%	0%	100%	0%	0%	0%	0%
EU	20%	6%	64%	8%	0%	0%	2%
Japan	100%	0%	0%	0%	0%	0%	0%
Nemačka	90%	0%	0%	10%	0%	0%	0%
Danska	0%	0%	100%	0%	0%	0%	0%
Luksemburg	95%	0%	5%	0%	0%	0%	0%
Norveška	10%	12%	85%	6%	0%	0%	0%
Švedska	47%	0%	53%	0%	0%	0%	23%
Švajcarska	0%	0%	100%	0%	0%	0%	0%
UK	40%	0%	30%	0%	0%	0%	0%
UN Women	86%	14%	0%	0%	0%	0%	0%
UNICEF	98%	0%	2%	0%	0%	0%	0%
UNDP	5%	2%	94%	0%	0%	0%	0%
UNMIK	45%	55%	0%	0%	0%	0%	0%
UNPF	87%	13%	0%	0%	0%	0%	0%
USAID	30%	0%	0%	0%	0%	70%	0%

4.2 Druge dimenzije približivanja: šta se može zaključiti?

Ne može se mnogo reći za tri druge dimenzije usklađivanja - korišćenje sistema u zemlji, razvoj partnerskih kapaciteta i korišćenje sistema nabavki - jer postoji vrlo malo pomoći koja prolazi kroz sistem, a razvoj kapaciteta je teško izmeriti. Velika većina projekata koji se odnose na pol su projekti tehničke pomoći putem izvođača ili razvojnih agencija ili grantovi koji se daju organizacijama civilnog društva. Vrlo je malo slučajeva kada se Vladi pruža direktna budžetska podrška (ne samo u projektima koji se odnose na pol, već pomoći uopšte). Projekt finansiran od strane Sida za APR 2016-2020, obezbedio je značajna finansijska sredstva za APR - kroz projekat tehničke pomoći i grant sredstva direktno Agenciji. Većina anketiranih donatora bila je u stanju da pomene samo nekoliko slučajeva kada se to dogodilo u drugim delovima vlasti - grupni fond pri Ministarstvu prosvete, Sektor za planiranje budžeta za reformu javne reforme u EU i trenutna direktna podrška za Ministarstvo za evropske integracije iz Kraljevine Norveške. Generalno, anketirani donatori su istakli nedostatak poverenja u apsorpciju vlade i tehničku sposobnost

upravljanja sredstvima. Što se tiče dimenzije upotrebe državnih sistema od strane donatora, može se uverljivo reći da je ona ograničena na razmenu informacija putem PPU-a i (gde je to moguće) koordinacionih sastanaka. To takođe podrazumeva da se domaći sistemi nabavki retko koriste. Sledeća dimenzija približavanja- izgradnja kapaciteta partnera - ograničena je na mere da projekti tehničke pomoći uključuju mere za izgradnju kapaciteta. Ali to je teško izmeriti jer u grupi podataka o PPU nema podataka o ovoj varijabli.

5. Dinamika približavanja: koji su ključni izazovi?

1- Tokom ovog perioda postojala su slaba uporišta u lokalnim politikama koja povezuju razvojne strategije partnera sa prioritetima Vlade generalno, i rodna politika nije bila izuzetak.

Većina kosovskih partnera, intervjuisana za ovu procenu, naglasili su da generalno na Kosovu postoji slab i nejasan okvir politike koji usmerava planiranje pomoći za uopšte razvojne. Na papiru je postojao konsolidovani okvir politike na centralnom nivou, sa nacionalnom strategijom razvoja i mnoštvom drugih sektorskih strategija. Kosovo je takođe imalo konture institucionalnog sistema upravljanja politikom (sa KSP-om na nivou centralne vlade) i koordinaciju donatora (MEI). Međutim, oni koji su intervjuisani primetili su da su u praksi različiti okvirni dokumenti slabo povezani, akteri neskladno aktivni u upravljanju programom politike države, uzrokujući opšti nedostatak doslednosti politike. Primećeno je, na primer, da se neki sektorski strateški dokumenti razvijali ili odobravali na neskladan način. Neki od pod-sektorskih strateških dokumenata razvijeni su nezavisno od njihovih sektorskih strategija i ciljeva ili mera politika se ne podudaraju uvek. Iz tog razloga, nacionalni strateški dokumenti nemaju dovoljnu težinu i često nisu funkcionalni. Iz tog razloga su ih, između ostalog, zanemarili donatori (koji, u svakom slučaju, izgleda da imaju tendenciju da postave svoju vlastitu agendu).

Što se tiče rodne politike, Kosovo u tom periodu nije imalo centralni okvirni dokument (koji bi prema ZRR-u trebao biti Kosovski program za rodnu ravnopravnost) koji bi se mogao koristiti kao referenca u dijalogu politike i formulisanju strategije od strane donatora i partnera. Pet prioriteta koji se ovde razmatraju u ovoj proceni nalaze se u četiri odvojena dokumenta (dve sektorske strategije, zakon i NSR). Nepostojanje jasnog i dobro saopštenog okvira politike ostavilo je donatore bez uporišta u ovom periodu, koji su svoju agendu kreirali primenom različitih postupaka odozgo prema dole, bez mnogo koordinacije.

Svaki partner, koji je intervjuisan, imao je svoje jedinstvene procese i instrumente strateškog planiranja i jedinstvene načine na koje rešava rodnu ravnopravnost u programu razvoja. Nekoliko većih donatora ima globalne strategije o tome kako treba raditi na rodnoj ravnopravnosti; neki od njih sprovode rodnu dijagnostiku za određenu zemlju koja informiše njihovo programiranje dok; drugi takođe angažuju zainteresovane strane u proces planiranja. Na primer, Strategija zemlje za Kosovo USAID (2014–2019) zasnovana od informacija iz rodne Procene zemlje (2012) kao i od globalnog dokumenta“ *Politika rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena (2014)*. EU je 2018. godine takođe sprovela Analizu rodne ravnopravnosti kako bi identifikovala ciljeve i pokazatelje. Ostali manji bilateralni donatori primenjuju ad hoc pristup i imaju široke političke ciljeve i prioritete (često regionalne) koji se zatim oblikuju u intervencije po nahodanju lokalnog nivoa, a većina se usmerava kroz civilno društvo. Međutim, i druge, poput Ujedinjenog Kraljevstva, imale su

globalne teme, kao što je, *Inicijativa sprečavanja seksualnog nasilja u oružanom sukobu (PSVI)* koja je imala veliku vidljivost na Kosovu jer se u inicijativu priključila i promovisala predsednica Jahjaga.

2- Rodni prioriteti su se „izgubili u prevodenju“ u dijalogu o politici koji partneri imaju sa institucijama na centralnom nivou, jer se taj dijalog odvija na nivou koji ne uzima u obzir prioritete rodne politike.

Uspostavljeni mehanizmi koordinacije donatora trebali su biti platforma preko koje Vlada upravlja i utvrđuje svoj program politike sa donatorima i gde se na multi-sektorska pitanja, poput roda, može gledati strateški. Ali intervjui otkrivaju da mehanizmi ne deluju efektivno. Sastanci za koordinaciju donatora (Forum na visokom nivou) su izuzetno retki, dok su sastanci sektorskih koordinacionih grupa još ređi. Kad se održavaju, oni služe više kao platforma za razmenu informacija, nego za postavljanje dnevnog reda. Stoga se dijalog o politici između razvojnih partnera i vlade vrši isključivo na bilateralnom nivou. Štaviše, to se obavlja samo na nivou opštih strategija razvoja zemlje (sa institucijama centralne vlade) ili na nivou projekta (sa resornim ministarstvima). Na ovim nivoima vlasti, rodna dimenzija i prioriteti politika nisu adekvatno odražena ili artikulisana. Skoro svi razvojni partneri tretiraju rod kao međusobno povezano pitanje ili kao deo šire teme (npr. Ljudska prava) u svojim razvojnim strategijama. Podaci pokazuju da većina projekata koji imaju relevantnost za rod (41 procenat) imaju rodni marker 2, što znači da su to tematski projekti koji značajno uključuju rodne dimenzije. Međutim oni se zasnivaju na prioritetima o kojima se razgovara samo sa agencijama koje su relevantne za sektor, a ne sa ARR-om. U ove konsultacije ne postoji angažovanje ili inpute ARR-a, niti SRR-a. ARR napominje da većinu vremena“ donatori dolaze kod nas samo da nas obaveste o tome šta rade ”.

3- Razvoj specifičnih programa i projekata uzimao je u obzir rodne perspektive i dimenzije, ali ne nužno na strateški način ili vezano za prioritete politike Vlade.

Otpriblike polovina intervjuisanih razvojnih partnera napomenula je da su se projekti i programi tokom tog perioda interno pregledavali zbog njihove rodne osetljivosti kroz mandatne procese. Nekoliko donatora naveli su da njihova agencija imaju stručnjake u oblasti roda koji rade na korporativnom nivou ili u regionalnim kancelarijama, koji pružaju tehničku pomoć u pregledu intervencija i uvođenju načela rodne ravnopravnosti. Neki razvojni partneri takođe su obavezni da odrede rodni marker projekata ili (kao u slučaju ADA-e) sada kao prioritet organizacione politike ne sprovode projekte sa rodnim markerom 0. Ipak, ove vrste internog davanja prioriteta rodnoj osetljivosti od strane donatora nisu nužno vezane za prioritete i kontekst zemlje, već samo predstavljaju napore na uvođenju načela rodne ravnopravnosti na osnovu razumevanja donatora koji su to prioriteti.

Iako veliki deo donatorskih programa obavljaju se od same razvojne agencije, Kosovo ima snažnu ulogu u izradi najvećeg dela pomoći – konkretno, IPA programa (Instrument pred-pristupne pomoći) EU-a. Svake godine, u skladu sa Indikativnim strateškim dokumentom za period (2014–2020), Vlada je preduzimala programski ciklus za izradu akcionih dokumenata koji postaju deo IPA paketa za sledeću godinu. Izrada akcionih dokumenata zahteva iznošenje opisa logike i logičkog okvira koji cilj intervencije razbija sa strateške politike na sektorski nivo pa sve do akcije. Sve to zahteva ne samo postojanje nacionalnog okvira (koji je bio u snazi) i postojanje sektorske strategije (mnogi su sektori imali, a neki ne), već i sposobnost prepoznavanja konkretnih i detaljnih intervencija. EU je tokom ovog perioda pružala podršku (oko tri godine) MEI-u/resornim

ministarstvima i Kancelariji EU za proveru IPA projekata na njihovu rodnu osetljivost - tzv. "pomoćni sto". Ali intervjui sugerišu da su ove intervencije obično došle prekasno u fazi izrade programa i često su samo 'rodno jezičko uređivanje' kako bi to bilo što obuhvatniji, umesto integracije rodne aktivnosti od početka.

4- Nedovoljna sposobnost Vlade da prenosi rodne prioritete u velikoj je meri rezultat slabog osnaživanja i kapaciteta ključnih odgovornih institucija, što dovodi do slabe aproksimacije sa SRP-om i sklonosti donatora za rad preko nevladinih partnera.

Što se tiče uspostavljanja politike i agende, ARR nije dovoljno ovlašćen da preuzme više vodeće i proaktivne uloge u institucionalnom okviru. Kao što je u Rodnoj analizi EU primećeno: "Rad ARR-a ometan je nedovoljnom političkom podrškom, nedovoljnim brojem osoblja, nedovoljnim budžetom i neuspehom Vlade da isti dovoljno uključi u izradi svih politika"^{vi}. Intervjui sugerišu da ARR ima ograničene kapacitete za upravljanje procesima i programima politike, sa izuzetkom rodno zasnovanog nasilja, koja predstavlja oblast u kojoj ima određenu ekspertizu, ali se suočava sa preprekama širom institucionalnog sistema kako bi se njegov glas čuo. Problem leži u nedostatku snažnog posmatranja sprovođenja ZRR-a, primene instrumenata za uvođenje načela rodne ravnopravnosti i uključivanju ARR-a u svako ključno telo za donošenje odluka. U nastavku, postavljanje prepreka ili nepostojanje sistema filtracije kako bi se osiguralo da okviri proizvedenih politika uključuju unose ARR-a, kao što su: preporuke, komentari, analiza i prenos prioriteta i rodne odredbe citirane u ZRR, KPRR i u zakonu za Zaštita od porodičnog nasilja u drugim sektorskim i pod-sektorskim politikama, na nacionalnom i lokalnom nivou, i dalje pogoršavaju nedostatak rodne perspektive i ciljeva rodnog razvoja u kosovskim okvirima politika. Nadalje, ARR deluje u okviru KP-a i oslanja se na svoju nabavku i ima poteškoće u ugovaranju kvalitetnih konsultantskih usluga zbog načina na koji se vode postupci nabavke.

Što se tiče ZRR-ova, rodna analiza ističe da oni "suočili su se sa nedovoljnom političkom voljom da ih uključe u procese politike, što je potencijalno doprinelo nedostatku rodne perspektive u nekim zakonima i politikama Kosova". Intervjui su takođe potvrdili da se oni retko uključuju u rasprave o procesima i programu pridruživanja EU. Većina KRR-a imaju slab kapacitet za rodnu analizu i ostale procese politika, što ih sprečava da izvršavaju svoje odgovornosti. Štaviše, pošto proces izrade politika u kosovskoj javnoj administraciji za neke ostaje sfera ekskluzivnosti, i nedostaje institucionalni pristup obuhvatnosti, KRR-ovi u resornim ministarstvima retko dobijaju priliku da učestvuju u procesu izrade politika, što pruža adekvatan prostor gde KRR-i mogu praktikovati kapacitete i koncepte stečene kroz aktivnosti na izgradnji kapaciteta, organizovane uglavnom od donatori.

Generalno, postoji slaba koordinacija između različitih aktera relevantnih za razvoj i upravljanje politikama, kao što su KSP, MEI, resorna ministarstva i ARR u odnosima sa zajednicom donatora. Jedini slučaj u kojem postoji određeni stepen koordinacije je Koordinaciona grupa za bezbednosnu i rodnu koordinaciju, ali to je uglavnom na nivou informisanja za tekuće aktivnosti u određenom pod-polju, ali ne u planiranje ili razvoj programa.

U vez sa programom za razvoj, MEI-a se suočava sa ograničenjima u kapacitetima i sposobnostima sektorskih ministarstava da se uključe u strukturisanu komunikaciju i politički dijalog, kako unutar institucija centralne vlade, tako i drugih resornih institucija u programskom ciklusu za IPA uopšte, a da ne pričamo za rodno integrisanje. Generalno, kapaciteti osoblja u MEI-u su veći od proseka

nego u ostalim resornim ministarstvima. Međutim, to se ne odnosi na područje uvođenja načela rodne ravnopravnosti u područja u okviru mandata, poput dokumenata IPA-e ili Nacionalnog plana za sprovođenje SSP-a. Generalno, ključni zaposleni su u stanju da razumeju i usmere procese strateških politika, uključujući tu i proizvedeni rad od spoljnih konsultanta, a na koje se MEI često treba osloniti. Međutim, ograničenja kapaciteta pojavljuju se u odnosu na broj ljudi u MEI. Broj osoblja u Odeljenju za razvojnu pomoć (ORP) je ograničen u poređenju sa širinom i dubinom njenog mandata. Štaviše, ne poseduje sve osoblje tehničke veštine koje treba da bude uključeno u pripremu projekata i procenu dokumentacije. Treba poboljšati nivo analize i širinu podataka u godišnjim izveštajima

5- Tehnička pomoć za pružanje podrške kapacitetima i političkim/institucionalnim procesima koji imaju za cilj uvođenje načela rodne ravnopravnosti u izradi politika bila je nedovoljna, ne-strateška i nije podsticala održivost.

Neki od donatora su na institucionalnom nivou pružili tehničku pomoć za izradu i upravljanje politikama. EU je podržala MEI i resorna ministarstva u izradi programa, dok su SIDA i GIZ pružili podršku tehničke pomoći ARR-u u oblastima izrade i sprovođenja politike, institucionalnog jačanja i organizacionog razvoja. Međutim, velika većina donatora je vrlo malo ili uopšte angažovana u jačanju kapaciteta vlade za planiranje politika u svakom sektoru. Oni više vole - uglavnom zato što veruju da vlada ima lošu sposobnost apsorpcije ili iz želje da brzo dostižu uticaj - da rade preko kratkoročnih izvođača radova, razvojnih agencija sa projektnim jedinicama u Ministarstvu ili preko nevladinih organizacija. Ovaj pristup završava nedovoljnim jačanjem kapaciteta državnih institucija za izradu i upravljanje politikama. To se takođe odražava u pogledu rodne politike. Tehnička pomoć u ovom području često je bila nedovoljna, kako u vremenskom trajanju tako i u raspodeli resursa, nije se velika važnost data vežbanju i mentorstvu, čini se da je pritisak uglavnom bio na postizanju brzih rezultata, što je u potpunosti u suprotnosti sa načelima razvoja kapaciteta. U tom smislu, veliki deo pomoći se u tom pogledu čini pre ad hoc, kratkoročnim, a ne dugoročnim i strateškim. Stoga je potreban po strateški pristup prema tehničkoj pomoći koja se pruža za jačanje: a) kapaciteta rodne integracije u različitim državnim institucijama - uglavnom ARR-a, ali i horizontalnim ministarstvima kao što su MEI ili Ministarstvo finansija i; b) procesi izrade javnih politika koji ostaju bez rodne integracije.

6- Kapaciteti donatora za rodnu pomoć su takođe nedovoljni na lokalnom nivou i dovode do nedostatka koherentnosti i kontinuiteta, posebno na programskom nivou, budući da vlada ne upravlja agendom.

Intervjui su pokazali da se gotovo svi donatori oslanjaju na rodnu ekspertizu iz regionalnih centara ili sedišta, dok su na lokalnom nivou kontaktne tačke za rodna pitanja obično članovi osoblja čiji je osnovni posao upravljanje drugim tematskim programima. Stepenn rodne ekspertize na lokalnom nivou varira od donatora do donatora, dok fluktacija osoblja često dovodi do smanjenja koherentnosti i kontinuiteta politike i programiranja. U intervjuima, nekoliko kontakt tačaka nije bilo svesno pojedinosti o onome šta se radilo prethodnih godina na rodnu oblast niti koji je strateški pristup politike na temu roda. Drugim rečima, 'institucionalna memorija' za određenu temu nije na željenom nivou. Neki donatori navodili da su oni takođe angažovali lokalne ili međunarodne konsultante da popune njihove nedostatke kapaciteta. Ostali donatori, koji nemaju internu rodnu ekspertizu, izabrali su da ne sarađuju sa vladom u potpunosti i nadoknade nedostajući kapacitet

oslanjajući se na predloge civilnog društva. Takav pristup vodi daljem raspadu napredovanja prioriteta sa obzirom na to da su ove inicijative (iako korisne) bile sporadične i nisu bile povezane sa širim Kosovskim programom rodne ravnopravnosti. Nedostatak kvalifikovanih rodničkih službenika unutar donatorskim organizacijama ometa direktan dijalog između donatora i rodničkih mehanizama na Kosovu, kao i bolje približavanje i koordinaciju sa prioritetima rodne agende na Kosovu. Nadalje, takav je pristup doveo i nastavlja da dovede do prenosa odgovornosti vlade u civilnom društvu, što dovodi do slabljenja performanse državnih institucija, što ih tera da misle da su posljednje oslobođene odgovornosti.

7- Približavanje SPR za dizajniranje i programiranje politika o rezultatima polova takođe je rezultat loše razmene podataka - približavanje ne može da bude zbog nedostatka komunikacije.

Razvojni partneri pružaju redovne izveštaje o svojim projektima u PUP uz pomoć MEI, dok sistem generalno dobro funkcioniše i uprkos nedostacima i nedoslednostima u izveštavanju. Međutim, kao što je navedeno u metodološkim delovima ove procene, teško se mogu razlikovati u PUP relevantni projekti politike o ravnopravnosti polova, jer su oni raspoređeni u različitim kategorijama EBOR / KPRN i nije dat neki signal da imaju bilo kakvu relevantnost polova. Obzirom da je to tako, ni Vlada ni partneri nisu u potpunosti upoznati ko šta radi u ovoj oblasti. Štaviše, postoje značajni podaci koje donatori prikupljaju iz svojih projekata. Većina donatora generalno vrši periodične procene programa, ali to su uglavnom unutrašnji ili nedostižni ili odvojeni od vlade. Vlada sa druge strane nema sistem za prikupljanje i da traži neku procenu ili podataka od donatora. Skoro svi donatori su istakli da su njihovi naponi na integrisanju polova uspostavili su jednu praksu segregacije podataka o polovima (npr. korisnici). Ali ovi podaci se ne razmenjuju sa drugima ili ako se razmenjuju onda se razmenjuju sporadično. Nedostatak jasnih podataka o polovima u PUP (putem jednog pokazatelja o polovima) ili o načinu izveštavanja o stvarnim korisnicima utiče na proces donošenja politike i upravljanja. Čini se da veći broj informacija je puno dostupan, ali nisu prikupljene i distribuirane na način koji bi mogao da bude koristan i efikasan.

6. Preporuke

1. Pre nego što bude ustanovljeno neko poboljšanje u približavanju, Vlada Kosova i zajednica donatora treba da poboljšaju dostupnost podataka o SPR koji se odnose na polnu ravnopravnost

Prvi korak trebao da bude uključivanje svih pokazatelja o polovima kao novi pokazatelj u Platformu za Upravljanje Pomoći (PUP). Od donatora se zahteva da klasifikuju projekte na sličan način kao u ovom izveštaju, dodajući pokazatelje polova slično kako je postupljeno u ovom projektu, gde bi se označavao pokazatelj pola u kvalitetu projekta a koji bi označavao stepen u kojem projekat ima svoju komponentu o polu. Nadalje, kako sektori EBOR/KPR često ne prihvataju dobro projekte polova, MEI može da radi zajedno sa ARP na razvoju taksonomije kategorije projekata o polovima koji bi se dodali na vrh sektora EBOR/KPR. Na ovaj način, ARP bila bi u stanje da putem grupe podataka dobijenih od MEI, automatski da podeli projekte donatora u skladu sa njihovim spoljnim pokazateljima polova i njihovoj specifičnoj kategoriji. Praktično, podaci dobijeni ovim izveštajem postaće redovniji. MEI takođe može da uključi jedno poglavlje o projektima u svoje godišnje izveštaje o SPR na Kosovu. Drugo, ARP može da saraduje sa donatorima na stvaranju sistema kroz koji bi ARP redovno moglo da dobije podatke iz projekata i programa koji se odnose na ravnopravnost polova. Stvaranje baze podataka za procenu projekata sadržavalo bi podatke o pitanjima kao što je broj korisnika projekta (tj., rezultati). ARP može lako da identifikuje ove projekte putem PUP-a i uvek da traži informacije od donatora. ARP može da uključi informacije iz ove grupe kvalitativnih podataka u svojim periodičnim izveštajima i da osigura da će izveštaji biti redovno distribuirani.

2. Treba da se ulože naponi kako bi se osiguralo da novi Akcioni Plan Kosova o Programu o Ravnopravnosti Polova služi kao snažno sredstvo za buduće planiranje i programiranje politika.

Očekuje se da će ARP uskoro imati novi Plan Program Kosova o Ravnopravnosti Polova. ARP mora da radi na tome kako bi se obezbedila komunikacija o Akcionom planu i mora praktično da saraduje sa donatorima, zatim obostrano i u grupama, kako bi se osiguralo da donatori budu svesni njegovog postojanja i o detaljima. ARP treba da saraduje sa institucijama centralne vlade, kao što je KSP u Kancelariji Premijera, ili sa horizontalnim institucijama, kao što je MEI, kako bi se osiguralo da oni imaju u obzir akcioni plan u svim aktivnostima i da oni plan saopšte donatorima. ARP bi trebalo da sprovede obuke za Službenike o Ravnopravnosti Polova i za osoblje ministarstva kako bi uključili elemente Akcionog Plana o ravnopravnosti polova i sire kao što su ciklusi programiranja IPP.

ARP treba takođe da saraduje sa donatorima za razvijanje baze podataka o kontaktima kako za kontaktne tačke na lokalnom nivou, tako i za eksperte na nivou sedišta za širenje informacija o Akcionom Planu i uopšte za podizanje svesti o njegovom postojanje. Plan treba da bude dostupan javnosti, a civilno društvo bi takođe trebalo da bude uključeno u nadgledanje i zalaganje za njegovo sprovođenje. Najvažnije je da ARP treba da rukovodi jedna operativna grupa koja bi služila kao centralna platforma za nadzor nad sprovođenjem plana.

3. ARP trebala bi da igra mnogo važniju ulogu u dijalogu o politici vlade i donatora u pogledu strategija uopšte razvojne pomoći

Kao što je navedeno u proceni, jedan veći deo SPR-a koji se odnosi o pitanjima polova, usmerena je kroz projekte koji razmatraju polnu strukturu kao međusobno povezano pitanje. Rasprave u fazi planiranja politike bilateralnih ili multilateralnih razvojnih strategija vode se sa institucijama na centralnom nivou koji pokrivaju tematske portfelje ili institucijama na centralnom nivou kao što je KSP. KRP treba da se aktivno uključi u ove faze dijaloga. ARP to može učiniti tako što će se više uključiti i radeći sa kontaktnim tačkama donatora o ravnopravnosti polova da bi razumeli vremenske rokove procesa za planiranja njihovih politika, razvijajući kalendar planiranja politika za svakog donatora i podsetio ih da su u kontaktu sa ARP. Rukovodilac Agencije mora da ima redovne i periodične sastanke (svake godine ili dva puta godišnje) sa svim glavnim donatorskim agencijama radi: a) dokazivanja prisutnosti i vlasništva nad rodnim programom i; b) predložene ideje o tome kako razvojne strategije ili programi partnera mogu da podrže agendu o ravnopravnosti polova na Kosovu.

4. Treba da ulože veći napori u jačanje APR ali i da bi se ojačali njeni kapaciteti za programiranje i razvoj projekata, posebno u vezi sa IPP.

Donatori treba da posvete značajnu pažnju povećanju finansiranja i diversifikovani svoje intervencije u podršci radu mehanizama polne ravnopravnosti na Kosovu. Finansiranje APR i mehanizama o ravnopravnosti polova, tokom njihovog postojanja bilo je sporadično, nedovoljno i kratkotrajno. Štaviše, pomoći je nedostala linijska orijentacija za izgradnju kapaciteta i nije bila povezana sa agendom prioriteta polne ravnopravnosti i unutar vladinih sistema i procesa. Ova pitanja moraju da se usmere i treba da se razmotre od strane donatora u programima i njihovim intervencijama kroz projekte o ravnopravnosti polova ako se ima za cilj postizanje održivog dostignuća i željenog napretka na makro nivou ravnopravnosti polova.

Izgradnja kapaciteta i institucionalno jačanje je najefikasnije ako se sprovode u okviru širih inicijativa zemlje. To mogu biti reformski programi, nacionalni programi ili nacionalni okviri politika koji stvaraju moguće regulatorno i institucionalno okruženje za agendu rodne ravnopravnosti. Stoga jačanje kapaciteta i jačanje institucija treba da budu poprečeni programima koji su usredsređeni na poboljšanje upravljanja, transparentnost i odgovornost. Tehnička pomoć i podrška kroz koju se pruža razvoj i za institucionalno jačanje kapaciteta treba da se usmeri na pristupe kojima se izbegava fragmentacija i segregacija pitanje polova i da se doprinese na izgradnji jednog organa o znanjima o pitanjima ravnopravnosti polova ne samo između mehanizama o ravnopravnosti polova na Kosovu, već i unutar javnih institucija na Kosovu. Naravno, da bi intervencije bile uspešne, intervencije na razvoju kapaciteta moraće da budu prilagođene potrebama korisnika i u skladu sa njihovim mandatom rada.

Okvir sektorske i među sektorske politike, agende i nacionalne platforme predstavljaju odlične tačke intervencije donatora, samo da neke od njih pomenemo: Program Kosova o Ravnopravnosti Polova, SSP kroz finansiranje iz IPP programa, Nacionalne Strategije Razvoja itd. Na primer, IPP je najznačajniji deo AAR i istovremeno, je u Vladi Kosova i ima najpovoljniju priliku za kreiranje intervencija za razvojnu pomoć. ARP i mehanizmi o ravnopravnosti polova u resornim

ministarstvima zahtevaju snažnije kapacitete da bi mogli da sarađuju sa MEI i da bi se intervenisalo za doprinos u ciklusu planiranja IPP-a i na izradi više integrisanih dokumenata za ravnopravnost polova za IPP. Umesto *ad-hoc* projekata ili projekata o pomoći koji deluju van vlade i ne u skladu sa njenim prioritetima, donatori bi trebalo da podrže ARP i mehanizme u razvoju snažnih veština planiranja politika i programi u okviru njihovih institucija. Ove radnje se mogu preduzeti kroz dugoročnu podršku osoblja ARP-a kako bi aktivno doprineli u podržavanju i pripremi IPP.

5. Donatori treba da povećaju svoje kapacitete za ravnopravnosti polova u planiranju i programiranju i ažuriranju svojih znanja o agendi i okvirima ravnopravnosti polova na Kosovu.

Iako su donatori i agencije za razvoj beležili rast prioriteta polova i integracije na različite načine, osoblje odgovorno za pitanje polova često nema dovoljno konceptualno razumevanje o temama ili poznavanjima lokalnog okvira politike o polnoj ravnopravnosti. Za to treba organizovati obuku koja treba da ima za cilj jedno sistematsko i kontinuirano organizovanje. Donatorske institucije na Kosovu treba da se sistematski bave upravljanjem znanja, učeći iz njihovog znanja i iskustva intervencije u pitanjima polne ravnopravnosti i osnaživanje žena. Donatorske agencije bi takođe trebale više da rade na osiguravanju prenosa institucionalne memorije kroz sisteme za unošenje podataka (tj. izveštaje, baze podataka) u vezi sa politikom polova i programima za smanjenje uticaja visokog prometa osoblje.

Rukovodioci agencija za razvoj, treba da sarađuju sa ARP u sprovođenju neke orijentacione obuke, gde bi svo lokalno osoblje donatorskih agencija upoznao bi se sa institucionalnim okvirom i politikama Kosova, kao i izazovima i tematskim problemima u zemlji. Konkretno, GIZ i Sida u saradnji sa osobljem ARP organizuju takve aktivnosti na godišnjem nivou. Slično tome, ARP može da obezbedi neposredne kontakte sa ekspertima agencija o ravnopravnosti polova donatora na Kosovu, u regionu i šire, pa čak i da organizuje posete kako bi isti mogli da budu upoznati sa domaćim kontekstom situacije.

6. Donatori treba da uključe ravnopravnost polova u dijalog o politici sa institucijama Kosova i da povećaju fondove radi podrške programu o ravnopravnosti polova i prava žena.

Za mnoge bilateralne i multilateralne donatore, uključivanje polne ravnopravnosti i prava žena u politički dijalog je jedna obaveza. Veliki deo intenziteta ovog dijaloga vezan je za individualno rukovodstvo donatorskih institucija i ambasada, a često ravnopravnost polova nije sistematski uvedena u dijalog. Donatori bi trebalo da unesu ravnopravnost polova u dijalog o politici i da to koriste za podršku za jačanje elementa u procesu približavanja agende i ukupnom programu saradnje. Donatori treba da podrže i da zahtevaju učešće domaćih struktura o polnoj ravnopravnosti tokom dijaloga o politici sa vladom i lokalnim javnim institucijama. Postoji nekoliko primera dobre prakse za integrisanje mašinerije o pitanjima polova i polne ravnopravnosti i prava žena u današnji dijalog o politici i koji nisu ograničeni na procene misija zemlje, već se šire i u redovan dijalog i redovne politike, procena razvojne pomoći za razvoj, itd. Ta dobra prakse treba da bude prihvaćena od svih donatori kao sredstvo koje doprinosi boljem približavanju politike i maksimizaciji rezultata.

Za postizanje snažnih rezultata o ravnopravnosti polova, potrebno je održivo finansiranje kao podrška ravnopravnosti polova i pravima žena. Rezultati ove procene, uprkos problemima sa izveštavanjem podataka, kao što je primećeno, pokazuju da je podrška od svih donatora za ravnopravnost polova i za prava žena nedostaje. Delom, problem stoji u dva elementa: pristup donatorima u raspodeli pomoći i višedimenzionalna priroda ravnopravnosti polova. Donatori su prešli na jedan dvostruki pristup, podržavajući direktna ulaganja u aktivnosti žena i / ili devojaka u određenim sektorima i integrišući perspektivu polova u sve donatorske politike i programe. Međutim, sveukupna integracija nije uspela da uključi orijentaciju ravnopravnosti polova u institucionalne sisteme, u procesima i pristupu donatora. Takođe, čini se da višedimenzionalna ravnopravnost polova ostaje izazov za donatore u rutinskom funkcionisanju raspodele resursa, što otežava usklađivanje sredstava sa retorikom politika.

Da bi se mogli razmatrati ovi izazovi, donatori moraju da izvrše neke promene u svojoj institucionalnoj praksi. Kao prvi korak, oni bi trebalo da prestanu da karakterišu „ravnopravnost polova“ kao jedno sveobuhvatno pitanje (*cross-cutting*) zbog kojeg je verovatnoća manje verovatno da će se sistematski rešavati u svim oblastima politike i raditi poštenije za sprovođenje integracije polne ravnopravnosti. Opšta integracija bi trebala postati norma dana kako bi se omogućila sistematska integracija perspektive polova u sve donatorske politike, programe i projekte. Nadalje, donatori mora da ulože za postizanje specijalizirane stručnosti kojom bi se moglo kombinovati analiza polne ravnopravnosti sa specifičnim iskustvom sektora, specifičnim kontekstualnim veštinama i znanjem o funkcioniranju javne uprave i organizovanju reformi.

Resursi:

ⁱ OESR: “Pariška deklaracija o efikasnosti pomoći”

https://www.oecd-ilibrary.org/development/paris-declaration-on-aid-effectiveness_9789264098084-en

ⁱⁱ Vlada Kosova: ”Nacionalna strategija za razvoj” http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/National_Development_Strategy_2016-2021_ENG.pdf

ⁱⁱⁱ Vlada Kosova: „Nacionalna kancelarija o imovinskim pravima na Kosovu“
http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/SKDP_17_10_2016_ENG.pdf

^{iv} Uredba Vlade 09/2015 „Za koordinaciju spoljne donatorske pomoći u Republici Kosovo“
http://MIE-ks.net/repository/docs/20170511082316_rregullore092015peerkoordiniminedonatorvetejashtemneresublik.pdf

^v Gender Marker

<https://www2.wpro.who.int/internet/files/eha/toolkit/web/Technical%20References/Gender/IASC%20Gender%20Marker%20FAQs.pdf>

^{vi} Analiza roda na Kosovu, Mreža žena na Kosovu

<https://womensnetwork.org/wp-content/uploads/2018/10/womens-network.pdf>